

Захист прав та інтересів приватних осіб у публічно-правовій сфері в судовій системі Європейського Союзу

*Константий Олександр Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент, науковий консультант
управління забезпечення діяльності Судової палати в
адміністративних справах Верховного Суду України*

УДК 342.922: 347.994 (477)

У процесах асоціації з Європейським Союзом чималого значення для покращення національної правової основи і безпосереднього судового захисту прав і законних інтересів приватних осіб у стосунках з публічною адміністрацією (в адміністративному судочинстві України) може мати вивчення відповідного досвіду, який склався в рамках функціонування права та судових органів ЄС. Тим більше, що існуючі у ЄС механізми (визначені Договором про ЄС (TEU) і Договором про функціонування ЄС (TFEU) із змінами, внесеними до них Лісабонським договором від 13 грудня 2007 р.) захисту приватними особами своїх прав і законних інтересів, порушених актами, діями або бездіяльністю органів чи посадових осіб Європейського Союзу, а також за певних умов і держав-членів при реалізації правових приписів права ЄС (насамперед «вторинних» нормативно-правових актів – регламентів, директив, рішень) мають характер переважно адміністративного судового оскарження, а комунітарне законодавство містить здебільшого адміністративно-правові норми, які стосуються здійснення регулятивних функцій ЄС як митного та валютного союзу, простору гарантування прав і свобод особи з питань, віднесених до компетенції загальних органів ЄС [1]. Зокрема, відповідно до частини першої ст. 3 Договору про функціонування ЄС (TFEU) [2] Союз має виключні повноваження у таких сферах, як: а) митний союз; б) встановлення правил конкуренції, необхідних для функціонування внутрішнього ринку; с) монетарний союз – для держав-членів, валютою яких є євро; д) збереження

морських біологічних ресурсів у рамках спільної політики у сфері рибальства; е) спільна торговельна політика.

Ураховуючи, що провідна роль у справі формування адміністративного права ЄС, насамперед з позицій визначення головних засад процедур публічного адміністрування та дотримання при цьому прав приватних осіб (верховенства та прямої дії права ЄС, правової визначеності, процедурної справедливості, ефективного публічного управління, обґрунтованості і раціональності адміністративних рішень, відповідальності держав і установ ЄС за неправомірні адміністративні дії тощо), належить Суду Європейського Союзу, який повноважний тлумачити первинне законодавство ЄС (договори і протоколи до них) та перевіряти на предмет відповідності їм поточні закони ЄС (регламенти, директиви) та рішення (акти індивідуального характеру) інституцій ЄС, а за певних умов й держав-членів [3, с. 19, 20], у контексті удосконалення національної системи і практики адміністративної юстиції розглянемо ці питання детальніше. Їх вирішення становить мету цієї статті.

Вступ до ЄС нових членів, розширення Європейських Співтовариств у попередні роки зумовило й реформування самого Суду ЄС, який був утворений у 1952 році як Суд Європейського об'єднання вугілля та сталі. Значне перевантаження цього Суду зумовило започаткування роботи в 1988 році додатково Суду першої інстанції в структурі Суду ЄС, який за чинною редакцією договорів є Судом загальної юрисдикції (самостійним судом, який вирішує по першій інстанції більшість спорів, віднесених до юрисдикції Союзу) (General Court of the European Union; GCEU). Крім того, у 2005 році було утворено Європейський трибунал цивільної служби, який розглядає по першій інстанції всі спори службовців ЄС з інституціями та органами ЄС, які виникають у зв'язку з проходженням публічної служби в підрозділах останніх. Рішення Трибуналу підлягають апеляційному оскарженню до GCEU. Суд (Court of Justice; CJEU) виступає судом касаційної інстанції по відношенню до рішень Суду загальної юрисдикції, а також розглядає як суд першої інстанції найбільш важливі справи, які стосуються усунення неоднозначності у

застосуванні договорів та «вторинного» законодавства ЄС. Він може також приймати попередні рішення щодо правильного застосування законодавства ЄС за зверненням GCEU. Процедури діяльності судів ЄС (усіх 3-х) визначаються Протоколом № 3 до Договору TFEU.

Л.М. Ентін відзначає, що у ЄС реалізована дворівнева система захисту прав та інтересів суб'єктів європейського права (з боку судових інституцій ЄС і держав-членів). Будь-який національний судовий орган держав-членів, CJEU та GCEU у межах своєї компетенції забезпечують обов'язковість положень *acquis communautaire* та їх виконання всіма державами, інститутами ЄС, в тому числі стосовно приватних фізичних та юридичних осіб, які проживають у таких країнах. Це пов'язано з тим, що при цьому діє принцип інтегрованості, згідно з яким усі норми права ЄС підлягають застосуванню національними адміністраціями та судами в тому ж порядку і в тому ж обсязі, як і відповідні норми внутрішнього права [4, с. 32–36].

Разом з тим, норма права ЄС може мати пряму дію на національному рівні тільки у тих випадках, якщо вона може бути реалізована відповідними суб'єктами (коли встановлює їх конкретні права і обов'язки, має достатньо зрозумілий і несуперечливий характер, її застосування не потребує видання іншої норми) [4, с. 34]. Передусім це стосується таких актів ЄС як регламенти, оскільки директиви, як правило, містять визначення цілей та результатів, які мають бути досягнуті національними органами влади без встановлення конкретних правил поведінки для приватних суб'єктів права. Якщо у національного суду держави-члена виникає сумнів у правильності розуміння нормативно-правового акта ЄС (договорів, протоколів до них, регламентів тощо), то він має право звернутися до Суду ЄС з преюдиційним запитом з метою отримання відповідного тлумачення його норм. Але цей суд не може скасовувати й переглядати рішення національних судів держав-членів, які вступили в законну силу, а також надавати їм правову оцінку [4, с. 37].

Суди ЄС розглядають та вирішують тільки ті спори, які складають предмет їх виняткової юрисдикції, що закріплена у статтях 256–277 TFEU. Так,

відповідно до додатка 1 до Протоколу № 3 «Про статут Суду Європейського Союзу» Суд (трибунал) у справах державної служби здійснює юрисдикцію суду першої інстанції у всіх спорах між Союзом та його службовцями відповідно до ст. 270 TFEU, включаючи спори між усіма органами й агенціями та їх службовцями. Остаточні рішення цього Суду можуть бути оскаржені протягом 2-х місяців з дня повідомлення про них до Суду загальної юрисдикції.

GCEU згідно зі ст. 256 TFEU вирішує в порядку позовного провадження, в тому числі за зверненнями відповідних фізичних або юридичних осіб, справи, передбачені у статтях 263, 265, 268 та 272 цього Договору. Зокрема, це такі справи:

1) за зверненнями держав-членів, Європейського парламенту, Ради або Комісії, Рахункової палати, Європейського центрального банку та Комітету регіонів (для захисту їх прерогатив), фізичних або юридичних осіб (якщо рішення стосується їх безпосередньо та особисто) про перегляд правомірності законодавчих актів, актів Ради ЄС, Європейської комісії та ЄЦБ, окрім рекомендацій та висновків, актів Європарламенту, які мають на меті правові наслідки для третіх осіб (ст. 263 TFEU) (позови про анулювання нормативно-правових актів інституцій ЄС);

2) про визнання такою, що порушує договори ЄС, бездіяльність Європейського парламенту, Європейської ради, Ради, Комісії або ЄЦБ, органів, служб або агенцій Союзу за позовами держав-членів та інших установ ЄС; визнання неправомірною бездіяльності установ, органів, служб або агенцій Союзу щодо ненаправлення фізичній чи юридичній особі акта ЄС, крім рекомендації або висновку (ст. 265 TFEU) (позови проти інституцій ЄС про бездіяльність);

3) спори, пов'язані з відшкодуванням фізичним або юридичним особам збитків, завданих при виконанні своїх повноважень інституціями або службовцями ЄС у зв'язку з незастосуванням або неправильним застосуванням законодавства ЄС (ст. 268 TFEU) (позови про відшкодування збитків);

4) справи з контрактів, які регулюються публічним або приватним правом, укладених ЄС чи від його імені, якщо у них міститься відповідне арбітражне застереження (ст. 272 TFEU) (позови з арбітражного застереження).

Суд (СЈЕУ) розглядає по першій інстанції лише найбільш важливі справи за позовами, як правило, привілейованих заявників (держав-членів, інституцій ЄС), а також виконує функцію гаранта договорів ЄС (органу конституційної юстиції), коли перевіряє на предмет відповідності їм положення «вторинного» законодавства, проектів міжнародно-правових договорів ЄС. Він також усуває неоднакове застосування норм права ЄС в судовій практиці GCEU, як при перегляді його рішень у порядку касації, так і за зверненнями самого цього Суду в порядку преюдиційної процедури. Так, до родової підсудності Суду (по першій інстанції) віднесено розгляд таких справ:

1) за зверненнями держав-членів, Європейської Комісії, в тому числі після розгляду цим органом відповідної скарги іншої держави-члена, про невиконання державою-членом зобов'язань за договорами ЄС (статті 258–260 TFEU);

2) у спорах, пов'язаних із застосуванням актів, ухвалених на основі договорів ЄС, що створюють Європейське право інтелектуальної власності (сьогодні йдеться про утворення спеціального Патентного суду ЄС) (ст. 262 TFEU);

3) за зверненнями національного суду держави-члена з метою прийняття попереднього рішення стосовно тлумачення TEU і TFEU та чинності й тлумачення актів установ, служб, агенцій Союзу (ст. 267 TFEU);

4) за запитом держави-члена, визначеної Європейською Радою або Радою, щодо правомірності акта, ухваленого Європейською Радою або Радою відповідно до ст. 7 Договору TEU та лише з точки зору дотримання при його прийнятті процедурних положень (ст. 269 TFEU);

5) виконання державами-членами зобов'язань за Статутом Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) (за зверненням Ради директорів цієї установи); заходів, ухвалених Радою керівників ЄІБ (за зверненнями держави-члена,

Європейської Комісії або Ради директорів ЄІБ); виконання національними центральними банками зобов'язань за договорами ЄС та Статутом ЄСЦБ та ЄЦБ (ст. 271 TFEU);

б) будь-яких спорів між державами-членами, що пов'язані з предметом TEU та TFEU, якщо сторони передали його вирішення за спеціальною угодою (ст. 273 TFEU);

7) справи, пов'язані з перевіркою правомірності рішень, які передбачають обмежувальні заходи стосовно фізичних або юридичних осіб, ухвалених Радою ЄС на основі глави 2 розділу V TEU (в рамках реалізації заходів щодо спільної зовнішньої і безпекової політики) тощо.

Отже, приватні особи (фізичні та юридичні) можуть захищати свої права та законні інтереси, які впливають із права ЄС, від їх порушень у публічно-правових відносинах при виконанні повноважень інституціями ЄС, їх посадовими особами, чи у разі їх бездіяльності, в тому числі такої, що призвела до настання для них збитків, лише у спосіб передусім звернення до Суду загальної юрисдикції, який при цьому в значній мірі виступає як орган адміністративної юстиції на рівні ЄС. Суд (CJEU) є судом для привілейованих заявників (держав-членів, відповідних органів ЄС). При цьому в частині четвертій ст. 263 TFEU встановлено правило, яке дозволяє кожній фізичній або юридичній особі порушувати у CJEU провадження не лише проти будь-якого рішення органів ЄС, адресованого цій особі або яке стосується її безпосередньо та особисто (індивідуального акта), а й проти регуляторного (тобто нормативно-правового) акта, якщо він стосується її безпосередньо. Іншими словами, у Договорі TFEU закріплена формула індивідуального судового захисту, яка дозволяє приватним особам, на відміну від німецького адміністративного права, оскаржувати певні нормативно-правові акти ЄС (регламенти, директиви тощо) за умови, коли вони поширюють свою дію на цих осіб та прямо обмежують чи порушують їх права й законні інтереси, гарантовані актами з вищою юридичною силою (договорами ЄС, Хартією основних прав чи певними регламентами).

Така конструкція *locus standi* (права бути позивачем у суді) передбачає допуск приватних осіб (за умови дотримання вимоги адресного спрямування оскаржуваного акта) до процесу забезпечення формальної законності у сфері нормотворчої і правозастосовної діяльності інституцій ЄС і свідчить про те, що Договором ТФЕУ передбачена «інтерес –», а не «суб'єктивна» система судового захисту в публічно-правовій сфері. Це більш наближує її до французької моделі адміністративної юстиції. І такий стан справ є достатньо логічним з огляду на те, що суди ЄС територіально розташовані у Люксембурзі та мовою провадження у них є французька.

Із цього приводу Ебергард Шмітд-Ассманн пише, що «право оскарження, яке має бути надане індивідові щодо держав-членів при імплементації права ЄС, значно меншою мірою спрямоване на оцінку матеріальних інтересів, ніж це прийнято в німецькому праві. І хоча право ЄС також уникає популістських позовів, однак обмеження інтересів суб'єкта, як підстава оскарження, може спричинити навіть доволі неспецифічні загальні інтереси. Право оскарження включає всі випадки, в яких норми ЄС встановлюють однозначні і беззастережні зобов'язання держав-членів, які за своєю суттю здатні породити безпосередні правовідносини між ними і особою. Це є моделлю «функціональної суб'єктивності». У такий спосіб громадянин ЄС своїми можливостями оскарження досі значною мірою сприяє дієвій імплементації права Європейських Співтовариств. Інтенсифікація захисту основних прав, властивих праву ЄС, свідчить про те, що ці моделі в майбутньому зближуватимуться» [5, с. 41].

Із вступом у дію положень Лісабонського договору, яким у частині першій ст. 6 Договору ТЕУ було закріплено визнання Союзом Хартії основних прав Європейського Союзу (із змінами) від 7 грудня 2000 р. (за винятком Польщі і Великої Британії) [6] та юридичну силу останньої на рівні з «первинним» законодавством (договорами про ЄС), GCEU перетворився на загальноєвропейську інстанцію гарантування основоположних прав і свобод людини в механізмі функціонування інституцій ЄС та держав-членів, оскільки

став перевіряти на відповідність Хартії законодавчі акти ЄС. При цьому положення ЄКПЛ 1950 року, а отже, й практика Європейського суду з прав людини, можуть використовуватися судами ЄС у процесі судочинства, судового захисту прав та свобод приватних осіб у взаємовідносинах з інституціями ЄС як загальні принципи права (частина третя ст. 6 TEU).

У ст. 41 цієї Хартії визначено право кожної людини в межах ЄС на добре (ефективне) управління, яке складає провідний принцип сучасного європейського адміністративного права. Зокрема, при цьому встановлено, що кожна людина має право на розгляд та вирішення її справи неупереджено, справедливо і в розумний строк інститутами й органами ЄС. Це право включає у себе, зокрема, гарантії можливостей для кожної людини: бути почутою до того, як окремі заходи, які її зачіпають, будуть реалізовані; на доступ до інформації про себе при дотриманні законних інтересів, конфіденційності, професійної та комерційної таємниці; обов'язок адміністративних органів мотивувати свої рішення відносно особи; на відшкодування збитків, завданих інститутами або службовцями ЄС при виконанні своїх повноважень, відповідно до загальних принципів законодавства держав-членів; на звернення до інститутів ЄС і отримання від них відповіді на одній з офіційних мов Договорів.

Крім того, у ст. 47 Хартії основних прав ЄС було закріплено за аналогією із статтями 6 і 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (ЄКПЛ) право кожного на ефективні засоби правового захисту і на справедливий судовий розгляд. Зокрема, при цьому передбачено, що кожен, чий права та свободи, гарантовані законодавством Союзу, були порушені, має право: на ефективні засоби правового захисту перед судом; на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, раніше встановленим законом; захищати себе будь-якими дозволеними засобами; на отримання юридичної допомоги, коли не має у своєму розпорядженні достатніх засобів.

Зазначені положення Хартії, як і основоположні права, гарантовані ЄКПЛ, що є загальними принципами права ЄС (частина третя ст. 6 TEU), визначають засади для звернення приватними особами для захисту своїх прав і законних інтересів, унормованих правом ЄС, до органів судової влади Європейського Союзу.

Хартія основних прав ЄС є більш новим, у порівнянні з ЄКПЛ 1950 року, документом. У зв'язку з цим, крім основних прав і свобод людини й громадянина, гарантованих конвенційною системою, що належать головним чином до груп громадянських і політичних, Хартія закріпила також додатково й «нові» покоління прав людини, визнані в ході більш пізніх наукових дискусій й теоретичних розробок, а саме: солідарні (права працівників, на соціальний захист й допомогу, на охорону здоров'я); інформаційні (на доступ до публічної інформації та даних про себе, захист персональних даних); екологічні (на охорону навколишнього середовища), на добре (ефективне) управління; захист прав споживачів; культурну, релігійну й мовну різноманітність; права інвалідів і дітей тощо. Зазначене дозволяє розглядати даний документ як більш сучасний, новітній й системний інструмент врегулювання основоположних прав і свобод людини й громадянина, орієнтир для розвитку національного конституційного та іншого правового регулювання. Прийняття Хартії мало на меті наблизити ЄС до громадян [7].

В останні роки у практиці роботи GCEU набули поширення справи за позовами приватних осіб щодо судового захисту визначеного ст. 41 Хартії права на добре (ефективне) управління при прийнятті інституціями ЄС індивідуальних рішень, а за певних умов – й нормативно-правових актів, зокрема в частині гарантування кожній особі бути вислуханою перед виданням правового акта, який її безпосередньо стосується, права на доступ до публічної інформації, обов'язку адміністрації мотивувати свої рішення.

Так, у рішенні у справі *French Republic v. People's Mojahedin Organization of Iran* [2011] GCEU захистив фундаментальне право, визначене п. «а» частини другої ст. 41 Хартії про право кожної людини бути вислуханою до того, як

окремі заходи, що будуть стосуватися її, в тому числі негативно, будуть вжиті інституціями або органами ЄС. Суд визначив, що відповідний орган перед прийняттям обмежувальних заходів (у цьому випадку йшлося про замороження активів організації) має попередньо повідомити адресата з тим, щоб він міг виправити допущені помилки (правопорушення), отримавши необхідну інформацію [8].

У рішенні у справі *AJD Tuna Ltd v. Direttur tal-Agrikoltura u s-Sajd and Avukat Generali* [2011] у контексті вжитих надзвичайних заходів граничного регулювання вилову тунця й загальної політики ЄС щодо рибальства Суд загальної юрисдикції встановив, що визначене у ст. 41 Хартії право особи попередньо бути почутим застосовується лише щодо окремих управлінських рішень, а не актів загального застосування. Але засада обов'язкового мотивування адміністрацією своїх рішень (п. «с» частини другої ст. 41 Хартії, абзац 2 ст. 296 TFEU) стосується її діяльності як щодо прийняття індивідуальних, так і нормативних актів органами ЄС [9].

У пункті 87 спільного рішення у справах *Fulmen and Mahmoudian v. Council* [2012] суд загальної юрисдикції визначив, що принцип ефективного судового захисту є загальним принципом права ЄС, який впливає із загальних конституційних традицій держав-членів, закріплених у статтях 6 та 13 ЄКПЛ та у ст. 47 Хартії основних прав ЄС [10]. Цей принцип означає, що влада ЄС повинна спілкуватися з відповідною організацією при вжитті обмежувальних заходів наскільки це можливо до прийняття такого рішення або принаймні якомога швидше після цього з тим, щоб зацікавлена особа могла в установлені терміни реалізувати право на пред'явлення позову. Дотримання цього зобов'язання має стосуватися й повідомлення особі підстав для застосування обмежувальних заходів щодо неї з тим, щоб вона могла захищати свої права в судах ЄС у найкращих умовах, а останні були у змозі здійснити перевірку законності зазначених заходів.

Передбачене у статтях 20 і 21 TFEU і частині першій ст. 45 Хартії право (свобода) кожного громадянина ЄС вільно пересуватися і проживати на

території держав-членів отримало правозахисного тлумачення в рішенні GCEU у справі Petar Aladzhov. Zamestnik direktor na Stolichna direktsia na vatreshnite raboti kam Ministerstvo na vatreshnite raboti [2011]. У цій справі Суд розглянув законність заборони відповідно до болгарського законодавства залишати територію країни директору компанії через несплату податкових зобов'язань останньою. Вирішуючи цю справу, Суд врахував положення Директиви 2004/38/ЕС, яка об'єднує в єдиний текст законодавство з питань права громадян ЄС та членів їх сімей переміщуватися і вільно проживати на території будь-яких держав-членів, і зазначив, що вимоги права на вільне пересування повинні тлумачитися державами-членами суворо, щоб їх обсяг не визначався в односторонньому порядку, без жодного контролю з боку інститутів ЄС [11].

У цій справі було враховано прецедентну правову позицію, визначену в іншому рішенні з подібного питання, а саме в п. 34 рішення у справі Hristo Gaydarov v. Direktor na Glavna direktsia 'Ohranitelna politsia' pri Ministerstvo na vatreshnite raboti [2011] про те, що відповідно до ст. 27(2) Директиви 2004/38/ЕС заходи, вжиті з міркувань державної політики або громадської безпеки повинні бути обґрунтовані. Вони повинні бути засновані виключно на особистій поведінці відповідної особи. А тому міркування органів влади Болгарії, засновані тільки на загальних положеннях законодавства, відірваних від особливостей конкретної правової ситуації, не можуть бути визнані прийнятними[12].

Варто зазначити, що Європейський Союз, як наднаціональна організація та самостійна юридична особа, не є стороною ЄКПЛ. А тому юрисдикція Європейського суду з прав людини не поширюється на діяльність органів влади та службовців ЄС. Зокрема, Європейський суд з прав людини не може переглядати на предмет не порушення ЄКПЛ рішення судів ЄС. Однак, Суд Європейського Союзу (усі три суди) при вирішенні справ, віднесених до його юрисдикції, та які стосуються захисту основних прав і свобод приватних осіб у діяльності установ, агентств та організацій ЄС, враховує відповідні правові позиції щодо тлумачення Конвенції Європейського суду з прав людини. Це,

між тим, не виключає можливості існування різної практики обох зазначених вище європейських судових інституцій щодо захисту основних прав і свобод приватних осіб, що веде до триваючої у ЄС дискусії відносно можливості приєднання до ЄКПЛ і запровадження допустимості перегляду рішень органів судової влади ЄС Європейським судом з прав людини. Однак вирішення цього питання є можливим передусім після реформування самого Європейського суду з прав людини, який є надзвичайно перевантажений скаргами після приєднання до ЄКПЛ країн Східної Європи.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи сказане, вважаємо, що у процесі проведення конституційної реформи в Україні, враховуючи досвід ЄС, у розділі II Основного Закону України було б доречно визначити право громадян нашої держави та загалом будь-якої людини, що на законних підставах перебуває в Україні, на добре (ефективне) управління, тобто на неупереджене, справедливе і в розумний строк вирішення її індивідуальних питань вітчизняними органами виконавчої влади й місцевого самоврядування, в тому числі бути вислуханою до застосування обмежувальних заходів, та обов'язок адміністративних органів мотивувати свої рішення, які стосуються приватних осіб, інші складові гарантії прав, що впливають із принципів європейського адміністративного права.

У ст. 55 Конституції України за прикладом зі ст. 47 Хартії основних прав ЄС, статей 7 і 13 ЄКПЛ було б раціонально визначити також права кожної особи на ефективні засоби правового захисту і на справедливий та публічний розгляд її справи впродовж розумного строку незалежним й безстороннім судом, встановленим законом.

Враховуючи відсутність в Україні інституту конституційної скарги, захист основних прав і свобод людини на основі положень Основного Закону України та ЄКПЛ варто було б визначити в якості конституційної функції Верховного Суду України. Це б значно сприяло розвантаженню Європейського суду з прав людини та створювало б додаткові гарантії ефективного захисту фундаментальних прав особи на національному рівні. Для цього громадянам та

юридичним особам необхідно у таких випадках надати право прямого доступу до правосуддя у найвищому судовому органі в системі судів загальної юрисдикції в Україні.

Крім того, можна замислитися й над створенням, як у ЄС, спеціального патентного суду в Україні (суду з питань інтелектуальної власності), як різновиду органів адміністративної юстиції, та процесуально визначити у КАС України механізм перегляду Верховним Судом України в апеляційному порядку рішень Вищого адміністративного суду України за наслідками розгляду заяв про оскарження актів, рішень чи бездіяльності Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, насамперед з питань звільнення з посад, застосування до суддів дисциплінарних стягнень (ст. 171-1 КАС України).

Список використаних джерел

1. Armin Hatje. Towards a European Administrative Procedure Act [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cesl.edu.cn/eng/prgrncconferencecontentview.asp?id=1015>
2. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union // Official Journal of the European Union. – 2010. – С 83 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:FULL:EN:PDF>
3. Практичний poradnik державного службовця з питань європейської інтеграції / За ред. Л.Л. Прокопенка. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2009. – Вип. 2. – 64 с.
4. Ентін Л.М. Право Європейського Союзу : основні категорії та поняття. Навчальний посібник. – К. : ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 102 с.
5. Шмідт-Ассманн Е. Загальне адміністративне право як ідея врегулювання : основні засади систематики адміністративного права / пер. з нім. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К., 2009.
6. The Charter of Fundamental Rights of the European Union [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

7. Jaanika Erne. Discourse upon the Constituent Human Rights Developments in the European Union // *Juridica International*. – 2007. – Vol. XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://international.vlex.com/vid/discourse-upon-constituent-developments-222555081>

8. French Republic v People's Mojahedin Organization of Iran. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 21 December 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-27/09>

9. AJD Tuna Ltd v. Direttur tal-Agricoltura u s-Sajd and Avukat Generali. Judgment of the Court (Second Chamber) of 17 March 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62009CJ0221:EN:HTML>

10. Fulmen and Mahmoudian v. Council. Judgment of the General Court of 21 March 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010TJ0439:EN:HTML>

11. Petar Aladzhov v. Zamestnik director na Stolichna direktsia na vatreshnite raboti kam Ministerstvo na vatreshnite raboti. Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 17 November 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010CJ0434:EN:HTML>

12. Hristo Gaydarov v. Director na Glavna direktsia "Ohranitelna politsia" pri Ministerstvo na vatreshnite raboti. Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 17 November 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-430/10>

Константий О.В. Захист прав та інтересів приватних осіб у публічно-правовій сфері в судовій системі Європейського Союзу

У статті розглядаються особливості судової системи Європейського Союзу та захисту в ній прав і законних інтересів, порушених у публічно-правовій сфері, громадянами та юридичними особами (непривілейованими заявниками). На основі проведеного аналізу наводяться відповідні пропозиції для України.

Ключові слова: ЄС, судова система, захист прав, публічно-правова сфера, суд, адміністративне право, Хартія основних прав, приватна особа.

Константій А.В. Защита прав и интересов частных лиц в публично-правовой сфере в судебной системе Европейского Союза

В статье рассматриваются особенности судебной системы Европейского Союза и защиты в ней прав и законных интересов, нарушенных в публично-правовой сфере, гражданами и юридическими лицами (непривилегированными заявителями). На основе проведенного анализа делаются соответствующие предложения для Украины.

Ключевые слова: ЕС, судебная система, защита прав, публично-правовая сфера, суд, административное право, Хартия основных прав, частное лицо.

Konstantyi O.V. Rights and interests protection of individual persons in public field of judicial system of the European Union

In article features the judicial system of the European Union and the protection the rights and legitimate interests raised in the public law sphere, individuals and legal entities (non-privileged applicants). Based on the analysis are relevant proposals for Ukraine.

Key words: EU, judiciary, protection of rights, public law field, court, administrative law, the Charter of Fundamental Rights, individual.